

# **Висновки та рекомендації XI Всеукраїнської науково-практичної конференції “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України”**

Державний вищий навчальний заклад  
«Українська академія банківської справи Національного банку України»  
м. Суми, 30-31 жовтня 2008 року

Учасники XI Всеукраїнської науково-практичної конференції “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” на основі зроблених наукових доповідей, надісланих тез виступів і проведених дискусій зробили ряд висновків та внесли пропозиції щодо практичного їх впровадження.

Погіршення кон'юнктури світових ринків, криза світової фінансової системи і зниження темпів розвитку світової економіки не могли не позначитися на стані української економіки в цілому та розвитку банківської системи зокрема.

Для поточної ситуації в економіці України характерними є: стрімке нарощування дефіциту поточного рахунку платіжного балансу; швидке зростання валового зовнішнього боргу; значне зростання обсягів споживчого кредитування, що призвело до буму споживання в країні і в поєднанні з експансіоністською фіскальною політикою вплинуло на посилення інфляційних процесів.

У зв'язку із вищезазначеним учасники конференції вважають:

1. Під впливом загальної нестабільності на світових фінансових ринках девальваційна динаміка обмінного курсу гривні привертає головну увагу населення та суб'єктів економічної діяльності.
2. Курсова динаміка та ажіотажно-спекулятивні настрої сконцентровані переважно на міжбанківському ринку.
3. Відтік коштів фізичних осіб несе найбільшу загрозу обсягам банківських ресурсів, в той час як юридичні особи не схильні до ажіотажного зняття коштів з рахунків. Однак відсутність тенденції до накопичення коштів юридичних осіб на депозитах вказує на проблеми в реальному секторі економіки.
4. Напруження на грошово-кредитному ринку України зумовлене значною мірою психологічним чинником внаслідок негативного інформаційного фону в умовах розгортання світової фінансової кризи.

5. Опосередкований вплив світової фінансової кризи може проявитися у зниженні зовнішнього попиту на продукцію українських виробників і збільшенні вартості зовнішніх запозичень. Також ймовірні очікування щодо значного погіршення умов торгівлі та зниження цін на стратегічні види вітчизняної продукції.
6. Поточна ситуація є наслідком суб'єктивно спровокованого збігу ряду обставин і сама по собі не має глибинних економічних підстав і не є наслідком дії системних та макроекономічних ризиків у країні.
7. Для мінімізації впливу наслідків світової фінансової кризи на ефективність банківського сектора необхідно консолідувати дії відповідних гілок влади. У цьому контексті важливими діями з боку Національного банку України можуть стати наступні:
  - підвищення нормативних вимог до діяльності банківських установ (особливо щодо адекватності регулятивного капіталу);
  - удосконалення системи рефінансування банків (особливо в умовах підвищеного ризику);
  - розробка заходів щодо стабілізації валютного курсу національної грошової одиниці (для недопущення розбалансування платіжного балансу).
8. Ринок споживчого кредитування потребує не адміністративного втручання й заборон, а формування відповідної інституційної системи, що включає не лише фінансово-кредитні установи, які здійснюють кредитування, а й структури, спроможні професійно перевіряти потенційних клієнтів (бюро кредитних історій) чи організувати повернення боргів (колекторські фірми).
9. Україна поступово наближається до застосування загальноприйнятих підходів до регулювання готівкового обігу. Так, із введенням в дію Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні (постанова Правління Національного банку України від 15.12.2004 № 637) було значно лібералізовано готівковий обіг у позабанківській сфері. Проте нормативне регулювання готівкового обігу потребує подальшого удосконалення. Для цього необхідно:
  - удосконалити нормативно-правові засади здійснення готівкових розрахунків та встановити відповідальність суб'єктів господарювання при їх проведенні;
  - враховуючи світовий досвід концентрації функцій з питань організації готівкових розрахунків відповідно до вимог законодавства та контролю за їх здійсненням, більш активно запроваджувати практику зосередження таких повноважень в єдиному державному органі виконавчої влади (Державній податковій адміністрації);

- посилити непрямі заходи впливу у сфері регулювання готівкових розрахунків, зокрема, шляхом гнучкого застосування елементів фінансового моніторингу при проведенні розрахунків суб'єктами господарювання позабанківської сфери.

10. Набуває особливої актуальності регулювання діяльності банків у складі відповідних об'єднань, за їх участі. Проведення аналізу діяльності дочірніх структур дозволяє не тільки визначити та оцінювати ризики, які їм притаманні, а й прогнозувати можливі наслідки їх впливу як на материнську компанію, так і на інших учасників об'єднання. НБУ слід більш активно впроваджувати у свою діяльність здійснення нагляду на консолідованій основі.

11. Чинні правові норми щодо регулювання кредитних відносин в Україні не відповідають вимогам сьогодення і не носять системний характер. У країні відсутній базовий нормативно-правовий акт (закон), який би регулював економіко-правові засади встановлення та реалізації кредитних відносин. Такий закон має встановити спеціальний правовий режим банківського кредитування, визначити економічні, правові і організаційні основи здійснення кредитної діяльності банками, створити юридичні передумови для зниження кредитних ризиків та повернення кредитних коштів позичальниками.

12. Наявність проблем у банківській системі України також спричинена значною кількістю невирішених питань на регіональному рівні. Тому сьогодні виникла нагальна потреба дати оцінку територіальній організації банківської справи в Україні з огляду на такі ознаки, як: пропорційність регіональної мережі банківських установ; рівень концентрації банківської мережі; рівномірність розподілу ресурсів банківськими установами; розподіл банків пропорційно чисельності, густоті населення та обсягів ВВП; доступність банків у населених пунктах та рівномірність надання банківських послуг; активність розвитку банківської діяльності; присутність іноземного капіталу у банківській системі.

13. У контексті формування інвестиційного потенціалу банків доцільно виділити наступні напрямки зміцнення їхньої ресурсної бази:

- розширення можливостей банків щодо випуску середньострокових цінних паперів та їхнього розміщення як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках (у перспективі частка боргових цінних паперів у пасивах банків має досягти класичних 20 %);
- підвищення рівня прозорості банківського бізнесу та якості корпоративного управління;
- законодавче сприяння поверненню бюджетних коштів у банківську систему із визначенням умов доступу та порядку використання (розміщення) їх як складової ресурсної бази банків;

- сприяння підвищенню довіри між учасниками ринку МБК і ефективності функціонування системи рефінансування банків.

14. В умовах низької капіталізації банківської системи та наявності ризикової динаміки стійкого збільшення витрат саме ефективне управління витратами банку може стати дієвим шляхом поліпшення фінансового стану установ банківського сектора. Управління поточними витратами банку може базуватися на одному з двох підходів: 1) оптимізація поточних витрат, що передбачає здійснення будь-яких витрат, які визнані доцільними з позиції їх окупності; 2) мінімізація поточних витрат, що припускає економію на будь-яких можливих статтях планованих витрат і попередню диференціацію їх за рівнем пріоритетності та необхідності.

15. На сьогодні немає чітко визначеної стратегії щодо співпраці банківської системи України з іноземними банками, а також розроблених рекомендацій щодо спроможності захищати національні інтереси. Шляхи вирішення подібних питань мають бути окреслені при формуванні сучасної концепції банківського нагляду і повинні передбачати превентивне визначення зон підвищеного ризику для банків другого рівня, Національного банку України, а також загальносистемних ризиків.

16. За останні десятиліття боротьба з відмиванням грошей розвинулась у самостійну сферу боротьби із злочинністю на глобальному рівні. Стратегія боротьби з відмиванням грошей повинна, крім використання традиційних інструментів кримінального права, максимально використовувати діяльність учасників фінансового сектора для запобігання відмиванню грошей. Виходячи з цього, подальша діяльність, спрямована на боротьбу з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, має здійснюватись у напрямку боротьби з відмиванням грошей у кримінальному праві, фінансовому секторі та на міжнародному рівні.

17. У позиціюванні різних валют на світовому фінансовому ринку останнім часом відбулися істотні зміни. Прогнозуючи несприятливий розвиток подій у валютній сфері, держави розробляють заходи, які можуть протидіяти майбутнім втратам. На сьогодні питання створення регіональних валют (аналогічних євро) опрацьовується рядом країн, оскільки вважається способом їх самозахисту від впливу можливих валютних криз, засобом запобігання втратам для національних економік. Окрім цього можливості емісії нових резервних валют відкривають доступ до нового для цих країн джерела збагачення – сеньйоражу, який формуватиметься за рахунок країн, які купують таку валюту для здійснення зовнішньоекономічної діяльності і формування своїх валютних резервів. Щодо України, то така ситуація може позбавити її економічної незалежності і привести до ще більшого розриву в рівнях розвитку національної економіки та економік країн європейської і світової спільноти.

18. Іпотечний ринок може ефективно працювати лише за умови дотримання всіма його учасниками (державою, інвесторами,

посередниками, позичальниками) основних правил, перш за все, збалансованості попиту і пропозиції на нерухомість та кредитні ресурси, а також принципу довіри-відповідальності. Одним із шляхів вироблення передумов ефективного та безпечного функціонування іпотечного ринку (зокрема його кредитної складової) є впровадження єдиних стандартів іпотечного кредитування.

19. Дієвим механізмом, який дозволяє долати проблему розривів строків залучення та вкладення банками фінансових ресурсів, є сек'юритизація – випуск боргових цінних паперів (наприклад, облігацій), забезпечених відповідними активами. Сек'юритизація передбачає, що активи, які виступають забезпеченням цінних паперів, виділені в окрему категорію. Тобто навіть у випадку банкрутства банку ці активи можуть бути реалізовані, а грошові кошти повернені кредиторам. Метод сек'юритизації поки що не отримав широкого застосування у зв'язку з незначним розвитком ринку цінних паперів в Україні, недосконалістю законодавчої бази в даній галузі та значними шахрайствами, але є одним з найперспективніших методів управління ліквідністю і дозволяє вирішити задачі інвестування та фінансування.

20. Реформування соціально-економічного устрою України обумовило появу нових підходів до організації і змісту державного фінансового контролю як інструмента управління фінансами. Адекватний фінансовий контроль є запорукою ефективності здійснюваних економічних реформ і важливим інструментом боротьби з правопорушеннями в економічній сфері та корупцією. Але відсутність системного підходу до їх впровадження в Україні призвели до невідповідності між функціями, повноваженнями і завданнями окремих урядових органів контролю (Міністерства фінансів, Державної податкової адміністрації, Головної контрольно-ревізійної служби, Державного казначейства тощо). На сьогодні немає чіткого визначення статусу, повноважень і функцій контролюючих органів, які представляють законодавчу та виконавчу гілки влади; відсутнє чітке розмежування змісту зовнішнього і внутрішнього фінансового контролю.

Державний аудит повинен стати принципово новою цілісною системою, яка базується на єдиних засадах, що охоплюють усі сторони економічного життя.

У зв'язку з цим перспективними етапами розвитку державного аудиту в Україні є наступні:

- приведення теоретико-методологічної бази державного аудиту у відповідність до сучасних умов;
- розробка концептуальних основ і відповідного нормативно-правового забезпечення діяльності органів, що здійснюють державний аудит;

- реформування організаційної структури і відповідна зміна розподілу функцій і сфер діяльності органів державного фінансового контролю;
- закріплення за Рахунковою палатою статусу вищого органу державного аудиту;
- створення науково-дослідницької та навчальної бази діяльності органів державного аудиту, формування системи кадрового забезпечення;
- організація адекватної інформаційної інфраструктури;
- розробка стандартів державного аудиту.

21. Структура корпоративного управління повинна забезпечувати своєчасне і точне розкриття інформації з усіх суттєвих питань, що стосуються корпорації, включаючи фінансовий стан, результати діяльності, склад власників та структуру управління компанією. Суттєва інформація, необхідна для належної оцінки стану компанії, має розкриватися своєчасно, причому вона повинна бути достовірною і зрозумілою. Канали розповсюдження інформації мають передбачати рівноправний, своєчасний і не пов'язаний з надмірними витратами доступ користувачів до необхідної інформації. Механізми внутрішнього контролю повинні забезпечувати повноту корпоративних даних. Ринок корпоративного контролю має функціонувати ефективно і прозоро. Має забезпечуватись належний внутрішній аудит, з дотриманням належних бухгалтерських та аудиторських стандартів.

22. Керівництво бюджетних установ часто формально підходить до розробки облікової політики. Таку позицію не можна вважати виправданою, оскільки облікова політика є основою формування ефективної системи обліку. Так, своєчасне, повне та достовірне відображення проведених операцій дає змогу одержувати релевантну інформацію, на підставі якої приймаються обґрунтовані управлінські рішення, контролюється цільове використання коштів. Тобто якісна облікова політика є однією з основних можливостей підвищення ефективності обліку. Отже, ведення бюджетного обліку без використання облікової політики стає неможливим.

23. Оптимізація процесів формування і використання трудового потенціалу багато в чому залежить від економічної стратегії підприємства, яка реалізується в зовнішньому і внутрішньому середовищах. Для поліпшення ситуації в цьому напрямку доцільно на підприємствах розробляти певні схеми, на підставі яких можна: виявити взаємозв'язки і взаємодію трудового потенціалу підприємства з умовами зовнішнього і внутрішнього середовищ підприємства, а також наявний і необхідний трудовий потенціал при здійсненні стратегічно важливих завдань; визначити стратегічні цілі у сфері формування й використання трудового потенціалу при розробці кадрової політики підприємств.

При дослідженні трудового потенціалу в стратегії підприємства останньому необхідно забезпечувати баланс між економічною

ефективністю і соціальною стабільністю. Серед факторів, що послаблюють можливості впливу на персонал і ускладнюють виконання функцій у цій сфері, можна зазначити наступні: необхідність діяти в умовах жорстких фінансових обмежень щодо попиту платоспроможності вітчизняних споживачів; нерозвиненість ринку праці; дезінтеграція персоналу. Одним із способів підвищення результативності трудової діяльності може виявитись впровадження безтарифної системи оплати праці. Запровадження такої системи на підприємстві спонукає персонал до підвищення кваліфікації, застосування прогресивних методів роботи, і в кінцевому підсумку призводить до зростання доходів працівників.

Отже, в сучасних умовах дії Національного банку України не можуть бути єдиним комплексом заходів щодо запобігання впливу кризових явищ без узгодженої позиції з Урядом. Адже проблеми та ризики розвитку вітчизняної економіки, в т.ч. грошово-кредитного ринку, пов'язані не тільки і не стільки із впливом світової фінансової кризи, скільки з наслідками тривалих диспропорцій у структурі економіки, проведенням незбалансованої економічної політики та гальмуванням процесів структурних реформ.

**Голова оргкомітету**

**ХІ Всеукраїнської науково-практичної  
конференції “Проблеми і перспективи  
розвитку банківської системи України”,  
ректор ДВНЗ «УАБС НБУ»  
професор А.О. Єпіфанов**